

Oktatás, foglalkoztatás, szegénység és társadalmi kirekesztés Magyarországon a válság után

Magyarország a 2008-as pénzügyi-gazdasági válságot megelőzően – a legtöbb gazdasági és társadalmi mutatót tekintve – felzárkózást mutatott az Európai Unió átlagához, azonban a válság – nem csak Magyarországon – megtörte ezt a trendet. Emellett az ország EU-tagsága kezdete óta állt az EU túlzotthiány-eljárása alatt, így az országnak a válság kitörését követő években, közpénzből történő válságkezelés helyett – az EU-tagállamok többségétől eltérően –, költségvetési konszolidációt kellett végrehajtania. 2014-re az körvonalazódott, hogy a magyar válságkezelés hiányát maga a társadalom fizette meg: a közpénzügyi adatok helyreállításával párhuzamosan drámaian romlott a társadalmi mutatók többsége, így a szegénységnek és kirekesztettségnek kitettek aránya is – a kelet-közép-európai régió viszonylatában is.

Hogyan kapcsolódik az oktatás a szociális problémákhoz, így például a szegénységhez és a társadalmi kirekesztéshez? Nagyon közvetlenül: a társadalmi felemelkedés egyik legfontosabb és leghatékonyabb módja a jó oktatási rendszer. A jó képzettség javuló foglalkoztathatóságot biztosít, a foglalkoztatottság pedig jövedelemhez juttatja az egyént, akinek így társadalmi státusza javul. Mi volt a helyzet Magyarországon 2014-ben e tekintetben? A kérdésre a választ a Kolosi Tamás és Tóth István György (2014) által szerkesztett *Társadalmi Riport 2014* pontosan, részletesen mutatja be. A 657 oldalas, 28 fejezetre tagolt jelentés válogatott fejezeteit – elsősorban az oktatási vetületre fókuszálva – tekintjük most át.

Kifejezetten az iskolai teljesítményekről szól Csapó, Fejes, Kinyó és Tóth (2014) tanulmánya (5. fejezet). Nemzetközi összehasonlításban nem túl fényes kép rajzolódik ki a magyar tanulók teljesítményéről: a PISA-vizsgálat szövegeértéssel kapcsolatos eredményeinek 2009-ig tartó

javulása 2012-re romló tendenciába fordult át, egyre több térségbeli ország előz meg minket, és ebben a dimenzióban a 15 éves magyar diákok 19,7 százaléka nem érte el a hatszintű skála második szintjét, azaz funkcionális analfabétának minősül. A matematika és a természettudományi eredmények 2009 és 2012 között is tovább romlottak, e területeken is nagy a gyengén teljesítők aránya (matematikából 28,1 százalék, ami egészen riasztó). Az iskola ráadásul nagyon kevésbé képes kompenzálni a hátrányos szociális helyzetet, ami, többek között, azzal is összefügg, hogy a magyar iskolarendszer extrém mértékben szelektív. Így összességében az iskola nemhogy nem csökkenti, hanem tovább növeli az egyébként is nagy – és növekvő – szociális különbségeket. A tanulmány kiemeli, hogy hazánkban a tanulók tudásának minősége egyre problémásabb, ami nagyrészt az oktatási módszerek és eszközök elavultságából fakad. Munkaerőpia-ci szemszögből komoly aggodalomra ad okot, hogy a magyar tanulók teljesítménye

számítógépes környezetben rosszabb, mint a papíralapú mérések esetén, és dinamikus problémamegoldási készségeik működése is messze az OECD-átlag alatti. Mindezen idő alatt az EU-tagállamok közül Németország és Lengyelország minden tekintetben jelentős javulást ért el, illetve Észtország is az élvonalba került.

A kötet 7–10. fejezetei a foglalkoztatásra koncentrálnak. Eppich és Köllő (2014) kifejezetten a válság foglalkoztatásra gyakorolt hatásait veszi górcső alá. A szerzők megállapítják, hogy a válságot megelőző évtizedben két tényező játszott döntő szerepet a foglalkoztatási szint alakulásában. Az egyik az oktatás kiterjesztése, ami közvetlenül (negatívan), valamint a népesség iskolázottsági szintjének emelésén keresztül, közvetetten (pozitívan) is hatott. A válságot követően ugyanaz a két tényező növelte a foglalkoztatási szintet, mint a válság előtt: a diplomások növekvő kínálata és a nyugdíjba vonulási kor későbbre tolódása. A felsőoktatási expanzió kezdetben komoly mértékben apasztotta, majd később jelentősen bővítette és minőségében javította a munkaerő-állományt, szerkezetét a jó elhelyezkedési esélyekkel bíró rétegek felé tolta el, miközben a diplomások foglalkoztatási aránya nem romlott és az érettségizetteké javult.

A 8. fejezet (Gábos, Branyiczki, Lange és Tóth, 2014) az aktív korúak foglalkoztatottságát tekinti át. A szerzők emlékeztetnek arra, hogy a foglalkoztatásnak jelentős szerepe van a szegénység csökkentésében, sőt egyes felfogások szerint a foglalkoztatás maga a szegénységi probléma legjobb megoldása. Ezt a nézetet mindenképpen alátámasztja, hogy a foglalkoztatási és a szegénységi mutatók alapvetően ellentétesen mozognak. Így volt ez Magyarországon is, ahol a válságot megelőző foglalkoztatottság-növekedés a szegénység csökkenésével, majd a válság éveiben az alacsonyabb foglalkoztatási ráta magasabb szegénységi rátával járt együtt. Ezzel együtt, amikor a foglalkoztatásban nem érvényesül egy markáns trend, a szegénység alakulása változó lehet. Magyarországon (a legtöbb uniós tagállammal ellentét-

ben) 2012 után a foglalkoztatás-bővülés ellenére a szegénység tovább nőtt, ugyanis a foglalkoztatás és a szegénység kapcsolatában különösen fontos, hogy a foglalkoztatás-bővülés milyen mechanizmusokon keresztül zajlik le és milyen mértékben párosul a háztartások munkaellátottságának polarizációjával.

Ez a megállapítás már át is vezet bennünket a 9. fejezethez, melyben a szerzők (Cseres-Gergely és Molnár, 2014) a közfoglalkoztatás jellemzőit és sokirányú hatásait elemzik. A közmunka számos negatív következménye közül azt emeljük ki, hogy – még ha nem is ez volt a szándék – a közfoglalkoztatás kifejezetten rontja a nyílt munkaerőpiaci munkavállalási esélyeket, vagyis sajátos csapdahelyzetet hoz létre, amiből az idő előrehaladtával egyre nehezebb kilépni. A szerzők arra a riasztó eredményre jutnak, hogy a közmunkaprogram hatására – családtagokkal együtt – mintegy egymillió ember számára szűnt meg az elsődleges munkaerőpiacra való sikeres belépés esélye.

Az 5. fejezethez hasonlóan a 10. fejezet is szorosan az iskolázottság (pontosabban hiányának) hatásait vizsgálja. Köllő (2014) a magyar helyzetet Norvégia és Olaszország helyzetével veti össze. Magyarországon az iskolázatlanok foglalkoztathatóságát számos tényező akadályozza vagy nehezíti: az államszocializmus lerombolta a hagyományos családi vállalkozásokat és a felnőttkori tanulás intézményeinek keretét adó civil szférát; az iskolarendszer szegregált volt és az is maradt; az iskolai kudarcokra az oktatási gyakorlat rosszul reagál; a probléma (egyre nagyobb) részben etnicizálódott. A tanulmányban bemutatott számos adat közül talán leginkább az informális tanulás forrásai közötti különbségek kirívóak: míg például Norvégiában az iskolázatlanok 51,6 százaléka használ kézikönyvet és folyóiratot, valamint 43,2 százalékuk számítógépet és internetet, hogy tudáshoz jusson, a magyar vonatkozó adatok 10,4 százalék és 3,4 százalék (az olasz 16,9 százalék és 8,6 százalék). Egyéb dimenziókban – például önkéntes vagy civil munkavégzésben való részvétel

– a különbségek hasonlóak, minden esetben Magyarország rovására.

A szegénység kérdéskörén belül feltétlenül ki kell térni a romák társadalmi helyzetére. A kötet 11. fejezete épp ezt teszi. Bernát (2014) megállapítja, hogy a magyarországi romák többségének társadalmi integrációját ma számos tényező nehezíti. Az alacsony iskolázottsági szint, a gyenge munkaerőpiaci részvétel, a lakhatási körülmények és a nem megfelelő egészségi állapot mind hozzájárulnak a romák kirekeszttségéhez. A roma fiatalok többsége nem szerez érettségit, sőt valódi jövőbeli perspektívát jelentő képzést sem kap. Azonban az integráció és a szegénységből való kivezetés hosszú távon csakis az iskolai végzettségek szintjének növelésével és értékes szakmák megszerzésével érhető el.

A következő tanulmány (*Hajdu, Kertesi és Kézdi*, 2014) a roma középiskolás fiatalok életpályáinak vizsgálatáról számol be. Ebből megtudjuk, hogy a roma középiskolás fiatalok esetében a legnagyobb problémát maga a végzettség megszerzése jelenti (50 százalék lemorzsolódik, 30 százalék szerez szakiskolai végzettséget és 25 százalék érettségit). Ugyan az általános iskola befejezésében és a középiskolai továbbtanulásban jelentős felzárkózás történt a rendszerváltás óta, azonban az érettségi megszerzésének esélyében és a felsőoktatási részvételben tovább növekedett a roma tanulók leszakadása. A probléma forrása az, hogy a roma fiatalok körében súlyos hiányosságok vannak az alapkészségek tekintetében, aminek okai részben a kora gyermekkorra nyúlnak vissza. Éppen ezért a leghatékonyabban ebben az életkorban lehetne tenni a lemorzsolódás megelőzéséért.

Új szint vizs az oktatással és foglalkoztathatósággal kapcsolatos társadalmi feladatokba, hogy Magyarországon 2008 és 2012 között több mint 10 százalékponttal emelkedett a szüleikkel egy háztartásban élő fiatalok aránya (*Medgyesi és Nagy*, 2014). Ezzel hazánk az Európai Unió „élmezőnyébe” tartozik. A szülőktől

való leválásnak is fontos meghatározója az iskolai végzettség, azonban Magyarországon a diákok mellett a munkanélküli és állásban lévő fiatalok körében is magas a szülőkkel lakók aránya. A fiatalok szegénységi rátája 2011-ben 16 százalék volt – e tekintetben a felmérések nem mutatnak ki jelentős különbséget a szüleikkel együtt lakó és az önálló háztartásokban élő fiatalok között.

A szociális jellegű problémák megoldására általában az államot hatalmazza fel a társadalom. A TÁRKI vezéregazgatója és vezető kutatója közös elemzésükben (*Tóth és Fábrián*, 2014) azt vizsgálják, hogyan változott a közelmúltban az állami újraelosztás iránti igény az Európai Unió tagországaiban. Az oktatási rendszer finanszírozása terén a tandíjas vagy az állami finanszírozású oktatási rendszerek közti választás általában az adott társadalom preferenciáit tükrözi. Ám fel lehet tenni a kérdést: követi-e a végrehajtó hatalom ezen preferenciák változását? Az állami redistribúció iránti igény tekintetében az EU-tagállamok a két véglet, Hollandia (legalacsonyabb igény) és Görögország (legmagasabb igény) között foglalnak helyet. Idősoros adatokat látva világossá válik, hogy a jövedelmi egyenlőtlenségek növekedésével együtt nő az igény az újraelosztásra, valamint az is, hogy a fiatalok újraelosztási igénye emelkedett, vélhetően a válság munkaerőpiaci hatásainak következményeként. A tanulmányból azt is megtudjuk, hogy Magyarországon a redistribúció iránti igény – ellentétben az EU-s trendekkel – a válság éveit alatt növekvő tendenciát mutat, ami összhangban van a már említett társadalmi folyamatokkal.

A kötet végén vendégkommentárokat olvashatunk (24–28. fejezetek). Az öt kommentárból e helyen hármat emelünk ki. Chikán (2014) kendőzetlen igazsággal kezdi: a pillanatnyi vagy rövid távú sikerek ellenére Magyarország hosszú távú gazdasági trendjei meglehetősen kedvezőtlenek – különösen akkor, ha azokkal a társadalmi várakozásokkal hasonlítjuk

össze ezeket, amelyek EU-csatlakozásunkkor voltak érvényben. Magyarország a 2000-es évek eleje óta versenyképesség terén szintet ugrott, lefelé. Különösen intézményrendszerünk, azon belül annak kormányzati struktúrához köthető részei problémásak. A magyar versenyképesség helyreállításának egészen biztosan nem az az útja, hogy az állam még az eddigieknél is nagyobb mértékben befolyolják a gazdasági életbe, sőt – noha az állami beavatkozás esetén sem a mérték, hanem a minőség a döntő. A jó minőség ez esetben azt jelenti, hogy az állam engedje érvényesülni a piaci folyamatokat. Magyarországon jelenleg nem ez a tendencia.

Kornai (2014) egy igen kényes, ugyanakkor mégis aktuális témát elemez: tudjuk-e, akarjuk-e, érdemes-e Kínát példaképünkévé állítani? A szerző már az írás elején leszögezi: Magyarország nem képes utánozni Kínát, de ez nem is lenne kifizetődő a számunkra. Érvélese lényegre törő, meggyőző. Kifejti az okokat is, például – az oktatás területén maradván – hogy míg Kínából a diákok Nyugatra mennek tanulni és tanulmányaik befejeztével tudásukat otthon hasznosítják, addig a külföldön tanuló magyar diákok döntő többsége nem jön haza. Emellett számos további érvet felsorakoztat, alátámasztva kezdeti álláspontját – ezek között vannak adottságok (az országok méretbeli különbsége), de ott a versenyképesség és a beruházási szint kérdése is.

Tölgyessy (2014) a demokratizálódás témáját járja körül, egészen a rendszerváltástól kezdve von mérleget. Érvélese szerint 25 év általában elég a demokrácia stabilizálására, azonban ez nálunk nem így történt, ugyanis az ezt megszilárdítani képes dinamikus gazdasági és társadalmi fejlődés esélyét elszalasztottuk. Így a szocialista korszakban élhetlenebb államok, melyek nagyobb léptékben tudták közelíteni gazdaságuk fejlettségét Nyugat-Európaéhoz, látványosabb fejlődést valósítottak meg, ezáltal kevésbé fordultak el a demokratikus értékektől, mint a magyar társadalom. A rendszerváltó politikus szerint az

előttünk álló legnagyobb kihívás az, hogy a jelenlegi, nem piacokonform viselkedésmintáinkkal érvényesüljünk a modern világban, és közben ne veszítsük el a polgárosodás esélyét, valamint a demokratikus és progresszív hatalomgyakorlást.

Irodalomjegyzék

Bernát Anikó (2014): Leszakadóban: a romák társadalmi helyzete a mai Magyarországon. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 246–264.

Chikán Attila (2014): A magyar társadalom fejlődési esélyei a gazdasági versenyképesség tükrében. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 589–602.

Csapó Benő, Fejes József Balázs, Kinyó László és Tóth Edit (2014): Az iskolai teljesítmények alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 110–136.

Cseres-Gergely Zsombor és Molnár György (2014): Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 204–225.

Eppich Győző és Köllő János (2014): Foglalkoztatás a válság előtt, közben és után. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 157–178.

Gábor András, Branyiczki Réka, Barbara Lange és Tóth István György (2014): Az aktív korúak foglalkoztatottsága és szegénysége az Európai Unióban és Magyarországon: válság előtt, alatt és után. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 179–203.

Hajdu Tamás, Kertesi Gábor és Kézdi Gábor (2014): Roma fiatalok a középiskolában. Beszámoló a TÁRKI Életpálya-felmérésének 2006 és 2012 közötti hullámairól. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 265–302.

Kolosi Tamás és Tóth István György (2014, szerk.): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest.

Kornai János (2014): Példaképünk: Kína? In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 603–616.

Köllő János (2014): Integrációs minták: iskolázatlan emberek és munkahelyeik Norvégiában, Olaszországban és Magyarországon. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 226–245.

Medgyesi Márton és Nagy Ildikó (2014): Fiatalok életkörülményei Magyarországon és az EU országai-ban 2007 és 2012 között. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 303–323.

Tóth István György és Fábián Zoltán (2014): Az újraelosztás iránti kereslet változása a válság időszá-kában az Európai Unió országaiban. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 454–484.

Tölgyessy Péter (2014): Válság idején teremtett moz-díthatatlanság. In: Kolosi Tamás és Tóth István György (2014): *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest. 636–652.

**Laczi Renáta – Pelle Anita –
Tabajdi Gabriella –
Végh Marcell Zoltán**

Laczi Renáta, egyetemi hallgató, Szege-di Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

Pelle Anita, PhD, egyetemi docens, Szege-di Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

Tabajdi Gabriella, egyetemi hallgató, Szege-di Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar

Végh Marcell Zoltán, PhD-hallgató,
Szege-di Tudományegyetem Közgazdaságtani
Doktori Iskola

Kifejezőbb nyelvhasználat – angolul

*Az angol nyelvet tanulóknál gyakran felmerülhet a gondolat, hogy szívesen bővítenék szókincsüket, hogy az általuk leggyakrabban használt szavak listáján ne csak az olyan lexémák szerepeljenek, mint a 'good', a 'beautiful' vagy az 'interesting'. Ezek túlzott alkalmazásának hatására mondandójuk és írásuk unalmassá, szürkévé és egyhangúvá silányulhat. Annak érdekében, hogy angol nyelvű társalgásunk, leírásaink és jellemzéseink ne kizárólag néhány gyakori szó ismétlésére szorítkozzon, lapozzuk fel Tukacs Tamás *Túlzásba vitt szavak című szótárát, ami több szerepet is sikeresen betölt: egyrészt megmutatja nekünk az angol nyelv rejtett tartalékait, hogy beszédünk és írásunk is élénkebb és élvezetesebb legyen, másrészt hatékonyan bővíthetjük angol szókincsünket az angol nyelvben meghonosodott állandósult szókapcsolatokkal, melyek folyamatosabb társalgást szavatolnak. Az efféle szótárak hatékony segítséget nyújtanak az anyanyelvről a célnyelvre fordító szakembereknek, hogy természetes, az élő angol nyelvre emlékeztető szövegeket tudjanak létrehozni.**

Abemutatott szótár célja a nyelvtanulók számára talán kevésbé ismert, ám az angol nyelv szókincséhez szorosan kapcsolódó szókapcsolatok, kollokációk példákkal szemléltetett bemutatása. Amennyire nagyszerű elgondoláson alapul a kiadvány, annyira nem példa nél-

küli jelenség a szótárkészítés világában: az Ubine (1995) által írott *Dictionary of Russian and English Lexical Intensifiers*, a Szuscsinszkij (1997) által kiadott *Wörterbuch der verstärkenden Wortgruppen der russischen und der deutschen Sprachen*, illetve Székely Gábor (2003) *Wörterbuch*